

**OTTOMAN DOKUMENTS ON BALKAN JEWS, XVI-th-XVII-th
CENTURIES, Kompilatori: Vančo Boškov, Mark Epstein,
Stefan Andreev**

**(Османлиски документи за балканските
Евреи, XVI-ти-XVII-ти век), Софија 1990, 56.**

Интересот на историската наука за еврејската популација во Османлиската Империја, поточно во југоисточна Европа, датира од почетокот на овој век. Не е случајно што истражувањата во оваа област се фокусирани на проблемите сврзани со економската активност на оваа популација. Непобитен факт е дека економскиот развој на Османлиската Империја — југоисточна Европа е резултат на економската активност на одделните нации во овие области... Евреите биле добро примени и од османлиските султани ... биле директно под султановата власт и имале статус на доминантно градско население. Ова говори за толерантноста на Турците кон другите религии и нивните припадници.

Во Османлиската Империја Евреите имале многу повисок статус отколку во католичка Европа. Им биле дадени истите права како на другото немуслиманско население, меѓу другото и слободно, иако дискретно, да ја исповедаат — својата религија, да имаат подвижни и неподвижни имоти во селата и градовите, да тргуваат без пречки низ целата турска империја и да живеат насекаде во империјата. (Во Македонија, Евреите (шпанските Евреи) дошле како откупени робови од страна на нивните сонародници). Како потврда за ваквата активност — на Евреите во рамките на Турската Империја, е книгата „Документи за балканските Евреи“, во периодот од XVI-ти до XVII-ти век од емигрантни познавачи на туркологите.

Во предговорот на неколку страници се третира специфичноста на активностите на Евреите, нивната трговска активност, придонесот во економскиот развој на Империјата (само како трговци не како доктори, физичари, преведувачи, ниту пак задржувајќи се на сегменти од нивниот живот што и онака не е доволно проучено), високата организираност во трговската активност, што била главен фактор за нивниот успех во истата и за судбината на трговскиот капитал во рамките на феудалниот систем. Тие практикувале разни вештини и занаети, а најсигурен и најпрофитабилен начин на инвестирањето на трговскиот капитал нашле во доходниот систем MUQATAA (доход, приход, со значење „државен извор на приходи“).

Во документарниот дел се презентирани триесет и три документи и тоа од наједноставните без посебен модел и стил, па се до документи за продажби на куќи (док. бр. XII, XVIII, XXII, XXV, XXVIII). Сите куќи се наоѓале во Софија и сите купувачи биле Евреи. Документите носеле податоци за името на купувачот, продавачот, локацијата и описот на куќите, нејзините граници со другите имоти околу неа и износот на цената.

Четири документи се расправани (док. бр. XX, XXVII, XXXII, XXXIII) и тоа околу поседување земја (XX), поседување лозје (XXXII), околу долг (XXVII), делењето такси меѓу двете еврејски конгрегации Бала и Зир во Битола (XXXIII). Документот бр. XIX

е близок на оваа група и е обид на мутевелијата да собере потврден долг од вдовицата и ќерката на починат Евреин.

Три документи претставуваат барања: за наплаќање штета (док. бр. III), за реализација на долг од оставината на починат муслиман (IV), против гаранторот за долгот на Евреин (XII).

Неколку документи се однесуваат на плаќање цизие. Цизието е главарина, данок за немуслиман што прво овозможува слободно исповедање на религијата, потоа станало порез за изземање од воени обврски сè додека не му исчезнала и последната трага со кемалистичката револуција во Турција од кога и христијаните исполнувале воена обврска. Во врска со него има два записа (док. бр. VII и VIII за Силистра и Пловдив, Бугарија) и седум бекрати: (XIV, XV, XVI, XVII, XXIX, XXX, XXXI) за собирање цизие од Солун, додека документот бр. XVI е писмо до собирачот од Битола. Документите носат податоци за износот на цизието во акци во гореспоменатите места.

Два фермана од султанот Мехмед IV (1648—1689) се во врска со жалбите на Евреите во Битола за злоупотреби на собирачите на такси (X), за изнудување пари од Евреи од страна на кадијата на Софиска каза

(XI) и ферман за испенце (такса за немуслиман што Евреите ја плаќале заедно со цезието) од Софија (XXVI).

Преостанатите документи се однесуваат на одделни проблеми во Империјата како: задоцнети сметки на Дунавските МУQATAA-i, градењето ан од страна на Сијавуш-паша, румелиски беглербег, бијурулдија до кадиаскерот на Румелија Ахмед-паша во врска со немуслиманските жени што ја користеле јавната бања за муслимански жени, жалба во врска со кафеана што се наоѓала непосредно до вакуфот на еврејскиот ан во Софија.

На крајот од зборникот се дадени толкувања на непознати зборови и термини, индекс на сопствени имиња и географски индекс.

Излегувањето од печат на овој Зборник на документи е непосредна потврда за битисувањето на Евреите на овие простори уште од периодот на владеењето на Турците со Балканот проследено низ конкретни сведоштва за поодделни моменти, настани и личности. За некои од нив е наведен и општествениот статус и нивната служба, а некои пак се проследени и низ генерации кога и нивните наследници оставиле трага како дел од тој процес.

Ли́ли БЛАГАДУ́ША